

30. Yıla Girerken...

Bilim ve Teknik

TÜBİTAK Bilim Kurulu'nun 24 Ekim 1966 tarihli toplantı tutanaklarına göz atıldığında, bir "dergi" den söz edildiği göze çarpıyor. Toplantıda üyeler derginin şekil ve içeriği hakkındaki görüşlerini açıkladıktan sonra, özetle: "Çıkarılacak derginin lise seviyesindeki öğrencilere ve halka hitap edecek karakterde olmasına, dergi için amacı en iyi şekilde temsil edecek bir isim bulunmasına, bu arada 'Herkes için Bilim' ve 'Bilim Dünyası' isimleri üzerinde durulmasına karar verilmiş[ti].", Önerilen isimler tam olarak tutmasa da, anlamları ve aktarılan tümcelerdeki genel ifade, söz konusu derginin bugün çok yakından tanıdığımız "Bilim ve Teknik" olduğunu tahmin etmek güç değil. Bu toplantıdan tam 1 yıl sonra 5 000 tirajla ilk sayısı piyasaya sürülen dergi, bugün 70-80 bin tirajla alanında liderliğini sürdüren çağdaş Bilim ve Teknik'in ilk adımıydı. İlk sayı kısa sürede tükenmiş ve 5 000 adetlik ikinci baskı yapılmıştı.

Bu emekleme adımlarının ne kadar kısa sürede aşıldığı ve derginin nasıl dik ve kararlı adımlarla yürümeye başladığına tanıklık etmek için 70'lere ait sayıların başyazılarına göz atmak yeter. O yıllarda derginin editörlüğünü yürütmekte olan Nüvit Osmay, 1970'lerin başlarında yayınlanmış bir başyazısında şöyle diyor: "Şu anda tirajımız 20 000 ve abone sayısı 3 500'in üzerindedir. Ufak tefek kusurlarımıza rağmen şunu söyleyebiliriz ki, Bilim ve Teknik, Türk yayım dünyasında yerini almış, genç ve yaşlıların severek okudukları bir dergi haline gelmiştir, gün geçtikçe Türkiye düzeyinde her kent ve köye kadar girmektedir". Aynı

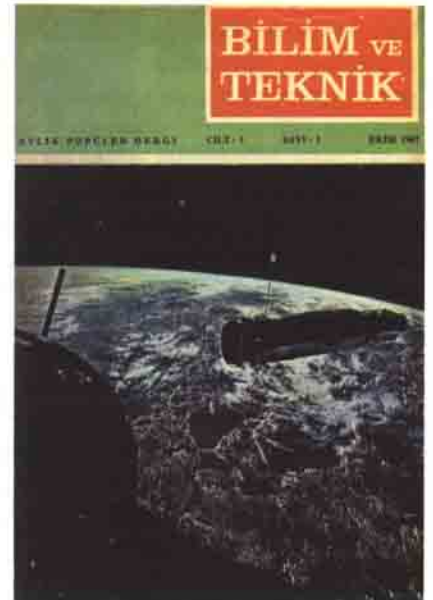
yıllarda yayımlanmış bir başka başyazıdaki benzer anlamlı paragraf şöyle: "Bilim ve Teknik aslında gençler için çıkan bir dergidir. Amacımız onların teknik ve bilimsel yazıları zevk ile okumalarını ve düşüncelerini sağlamaktır. Fakat bir de bakıyoruz, öğretmenler, doktorlar, mühendisler, yaşını başını almış birçok insan onun devamlı okuyucuları arasına girmiş, ondan zevk almaya başlamıştır."

Geride bırakılan 30 yıldan sonra, Bilim ve Teknik, yerleşmiş yayın politikaları ve ilkeleriyle, bir gelenek haline gelmiş, birlikte büyüdüğü nesille özdeşleşmiş bir dergi. Dergiye uzun yıllar emek vermiş ve hâlâ Zekâ Oyunları sayfasıyla katılımını sürdüren Selçuk Alsan, bizzat okuduğu okur mektuplarından söz açıyor: "Bilim ve Teknik'le birlikte büyüdüğünü anlatan okurlardan mektuplar aldık. Pek çok okur, dergiyi ilk-orta okul yaşlarında okumaya başladığını, ara vermeden okudukları dergi kollarının altında, lise ve üniversiteyi bitirip iş hayatına atıldığını anlatıyor. Yine bu mektupların bir kısmından, bazı okurlarımızın Bilim ve Teknik yüzünden bilim-mühendislik alanlarına yöneldiklerini, şimdi başarılı birer iş adamı olduklarını öğreniyoruz."

Bu mektupların da tanıklık ettiği gibi, artık Bilim ve Teknik, hakkında yeterli sayıda kişinin, hatta birden fazla kuşağın fikir sahibi olduğu, ayaklarının üzerinde durabilen bir dergidir. Bu görüşü derginin 5. yılını doldurduğu Aralık 1971 sayısında Nüvit Osmay bir Nasrettin Hoca fıkrasına atıfta bulunarak şu şekilde dile getiriyordu: "Nasrettin Hoca bir gün tarlasında çalışıyormuş. Yoldan geçen bir yabancı kendisine seslenmiş ve tepenin arkasındaki bir köye ne

kadar zamanda gidebileceğini sormuş. Hoca hiç sesini çıkarmamış. Adam, işitmedi diye bir iki kere daha gür sesle sorusunu tekrarladıktan sonra, bakmış ki cevap yok, bu adam herhalde sağır diyerek yoluna koyulmuş. Tam tepeye varacağı sırada arkasından Hoca'nın sesini işitmiş. Şaşırmış ve ne istediğini merak ettiği için tekrar gerisin geriye Hoca'nın yanına varmış. Hoca, oğul, demiş. Sen o köye tam üç satte varırsın. Adam, ağam demiş, madem ki biliyordun beni zahmete sokmadan söyleyemez miydin? Hoca sakalını okşamış oğul, demiş, ben senin nasıl yürüdüğünü bilmeden nasıl cevap verebilirdim.

Yeni çıkan bir dergiyi alan okuyucular da tıpkı Hoca'nın durumundadırlar, nasıl gelişeceğini, düzgün çıkıp çıkmayacağını, yazıların üslubunu bilemezler. Fakat 5 yıl iyi bir ölçüdür ve her okuyucu kendine göre bir kaniya varabilir."

5 yıl gerçekten de iyi bir ölçüydü. Bugün ulaşılan, 30. yıl çok daha iyi bir ölçüdür. Peki bu 30. yıla nasıl gelindi? İlk adımlar nasıl atıldı? TÜBA Başkan Başkanışmanı Refet Erim, bu sürecin en önemli canlı tanıklarından. Erim, 1964'lerin sonunda veya 1965'lerde, o zamanki Genel Sekreter Nimet Özdaş ve onun yakın çevresindeki çalışma arkadaşlarının böyle bir derginin yayınlanmasını ilk kez düşünüp, bunu TÜBİTAK'ın hedefleri doğrultusunda bulduklarını anlatıyor. Cahit Arf gibi isimlerin, derginin ilk fikir mimarlarından olduğunu belirtiyor. TÜBİTAK'ın en önemli hedefleri arasında gençlerin bilimin önemine inandırılması, genç bilim adamlarının yetiştirilmesi gibi, yeni kuşağın potansiyelini geliştirme ilkesinden yola çıkan maddeler yer aldığı için, derginin bugün de ana hatlarıyla süren çizgisi biçimlendirilmiş. Bu çizginin neyi ifade ettiğini hiç kuşkusuz dergimizin en yeni okurları bile çok iyi biliyor ve anlıyor. Başlarda nasıl ifade edildiğini görmek ve Türkiye'de popüler bilim alanındaki en önemli, belki de biricik adımı belgelemek amacıyla ilk sayılara göz atabiliriz. Dergimizin Ekim 1967 yılında yayımlanan ilk sayısının künye sayfalarında yer alan "Amacımız" başlıklı başyazıyı yeniden okumakta yarar var:

"Araştırma; 'yeni tabiat kanunları, yeni ilkeler koymak veya bilinen olaylardan hareketle yeni sonuçlara ya da yeni izlenen olayların ışığında bilinen sonuç, teori ve kanunları gözden geçirerek yeni bulguları uygulama alanına aktarmak amacıyla yapılan bilimsel çalışmalar' şeklinde özetlenebilir. Günümüzde de araştırmanın önemi, toplumların geleceği ve varlığı ile birinci planda ilgisi yönünden çok büyüktür. Özellikle yeryüzünde uluslar arasında çeşitli alanlardaki üstünlüğü ele geçirme yarışının hızlandığı bu çağda bilimsel ve

teknik araştırma konusunun üzerine devletler tarafından titizlikle eğilindiği ve bu amaçla büyük paraların harcanmasından çekinilmediği görülmektedir...

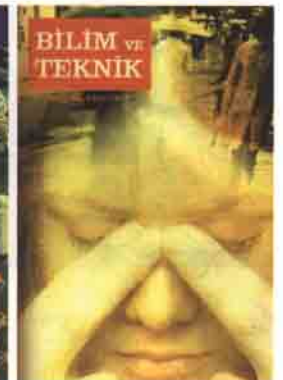
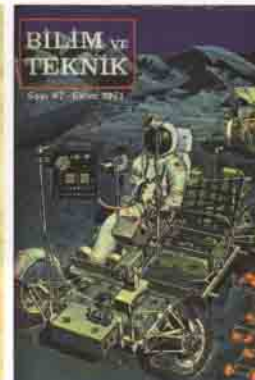
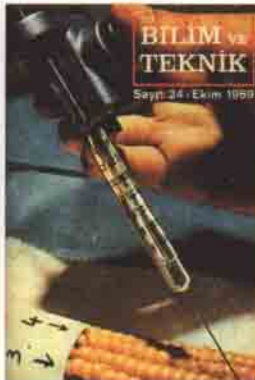
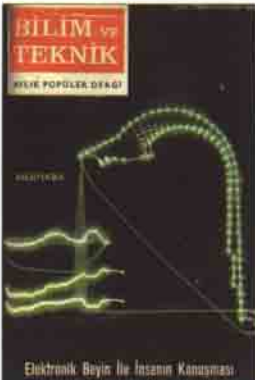
Ulusların hayatında bilimsel ve teknik araştırmalara yapılan harcamaların yanı sıra, araştırmacı özelliklerini taşıyan fertlerin yetiştirilmesi de aynı oranda önemli bir konudur. Özellikle bilimsel ve teknik araştırmalara yeni girişen, araştırmacı, personeli az, buna karşın kalkınmaya ve ilerlemeye muhtaç bulunan ülkelerde bu gibi elemanların sayısının artırılması ilk yapılacak iştir.

Yurdumuzda yetişen gençlerin kabiliyetlerini ve eğilimlerini bilimsel ve teknik araştırma alanlarına yöneltmek, bu konularda çalışma hevesini gençlik anında yaymak ve en genel anlamda bilimsel ve teknik çalışmaları halka tanıtmak temel ve uygulamalı bilimlere, teknolojinin bu dalındaki buluşlara, yeniliklere ilgi duyan aydın kişilere aradıkları bilgiyi popüler bir dille ve doğru olarak verebilmek amacıyla kurumumuz bu dergiyi yayınlamaktadır.

Yurdumuzda bolca mevcut olduğuna inandığımız araştırmacı zekâların bu alana teşviki, halkımız arasında bilimsel ve teknik konuların yayılması için yardımcı olacağını umduğumuz bu derginin göreceği ilgi çalışmalarımızın ödülü olacaktır."

Bilim ve Teknik Dergisi'nin yukarıda özetlenerek aktarılan, geleneksel yayıncılık ilke ve politikaları, temel nosyon aynı kalarak bugüne değin ulaşmıştır. Bugün ulaşılan noktada farklı olarak belirtilmesi gereken tek şey, kuşkusuz 60'lara göre çok daha gelişmiş olan bilim ve teknoloji düzeyidir. Ancak, bilim ve teknolojideki gelişmelere yenileri eklenedikçe ve bu gelişmeler halk kitlelerine maloldukça bunların karşıtı olan görüşler de savunmaya geçerek güçlerini artırmaya çalışmakta. Bu yüzdendir ki, Bilim ve Teknik'in misyonu, geçen zamanla bir-

likte, daha da güçlenmektedir. Halk kitleleri bilim karşıtı düşünce yağmuruna tutuldukça, bunların bilimsel alternatifleri de en az aynı etkinlikte toplumun her kesimine iletilmek zorunda. Keza, Bilim ve Teknik Dergisi'nin, yayın politika ve ilkeleri ile çalışma esaslarına ilişkin, 1996 yılında son şekli verilmiş metinde şu hedef de yer almakta: "Bilim dışı yorum ve haberin karşısında bilimsel yaklaşımı savunmak ve bu yaklaşımı toplumun gündeminde tutmak..." Aynı metinde yer alan, derginin yayın politikasıyla ilgili maddelerin arasında şu birkaç örnek de sayılabilir: "Dünyada yaşanmış ve yaşanmakta olan bilimsel ve teknolojik gelişmeler hakkında geniş halk kitlelerinin bilgilendirmek ve bu kitlelerin bilime duyarlık kazanmasına katkıda bulunmak... Dil, biçim, içerik ve görsel malzemeyi uygun şekilde kullanarak hedef kitleyi olabildiğince geniş tutmaya çalışmak... Dünyada ve Türkiye'deki üniversitelerde, kamu kuruluşlarında ve özel sektörde yapılan bilimsel çalışmaların kamuoyuna aktarılmasına çalışmak, bilimsel çalışmayı teşvik etmek... Popüler ve güncel bir çizgi izlerken, kamuoyunun bilimsel kültür düzeyinin artırılmasına katkıda bulunmak..." Yine aynı belgenin derginin yayın ilkelerine ilişkin bölümünde ise, özetle şöyle denmekte: "[Bilim ve Teknik] Bilimsel ve teknolojik çalışmaları, yeni gelişmeleri ve buluşları herkesin anlayacağı bir dille topluma aktararak bilim adamları ve halk arasındaki iletişimi güçlendirir... Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, konunun bilimselliğinden ödün vermeksizin olabildiğince popüler bir dille, duru ve anlaşılır bir Türkçe kullanarak topluma aktarılır... Yazı içeriğinin doğruluğu için, TÜBİTAK birimleri, üniversiteler ve diğer araştırma kurumlarının yol göstericiliğine başvurulur... Haber niteliği yüksek konulara öncelikli olarak yer verilir... Ele alınan konular, kolay anlaş-

lanmış iki önemli projenin gerçekleştirilmesi bu döneme rastlamıştı. Bu iki proje, Bilim ve Teknik Dergisi'nin çıkarılması ile, o zamanki adıyla Gebze Araştırma Enstitüsü, bugünkü adıyla Marmara Araştırma Merkezi'nin kurulması, TÜBİTAK tarihinde önemli yer tutan iki adımdır.

Ekim 1967 tarihinde basılan ilk sayı düşük kalitede kağıda basılı, bugüne göre daha küçük boyutta, siyah-beyaz bir dergiydi. Daniyal Eriç, kuşkusuz iyi niyetle, belki de derginin kasvetini kırmak amacıyla, derginin orta kısmına, iki sayfa, tek yaprakta oluşan, kuşe kağıda renkli baskılı bir kısım eklemişti. Bu ek yaprakta, dönemin son model arabalarından 40 kadarcının küçük fotoğrafı yer alıyordu. Ancak, dergi basıldıktan sonra, dergiyi inceleyen bilim kurulu başkanı Cahit Arf, bu eki yersiz ve derginin ilkelere açısından gereksiz bulmuş. Genel Sekreter Mustafa Uluöz de Cahit Arf'ın bu görüşüne katılmıştı. Sonuçta, 5000 tirajla basılan ilk sayının dağıtımı durdurulmuş, dağıtılmış olan sayılar da geri çekilmişti. Kuşe ek, dergilerden teker teker sökülüp, birinci sayı yeniden piyasaya sürülmüştü. Bu duruma alınan yayın kurulu üyeleri ve yönetmen Daniyal Eriç, tepki göstererek istifaya eder. 30 yıl sonra yeniden değerlendirilirken bugünün değil, o günün koşulları göz önünde bulundurularak ele alınması gereken bu konu da, dergi tarihinde sadece ilginç bir anı bırakarak kapanır.

Daniyal Eriç ayrılınca, dergi yönetiminin Genel Sekreterlikçe üstlenilmesi uygun görülür. Görevin verildiği kişi ise, o zamanlar İdari İşlerden Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı olan Refet Erim'dir. Erim o günlere ilişkin anıları sorulduğunda, teknik yetersizlikler ve yöntem belirsizliğinden söz açıyor. İkinci sayının çıkarılmasına kısa bir süre kalmışken, hazır yazı bulunmayışının yanı-

sıra, sürekli bir dağıtım sorununun yaşanıyor oluşu derginin yayımlanmasında karşılaşılan önemli güçlüklerdi. TÜBİTAK'ın kendi araçları olmadığı için dağıtımın ön aşamalarına kimi zaman Refet Erim'in özel aracı devreye giriyormuş.

O yıllarda, profesyonel ve kalıcı bir yazar kadrosu olmayan dergideki yazılar, ilgi duyan yetenekli çevirmenlerce, yabancı dergilerden çevirilerek hazırlanıyordu. Bir diğer handikap ise, derginin kendisine ait bir bilimsel danışman ekibinin olmayıştı. Gelen yazılar, konularına göre, o anda ulaşılabilen, TÜBİTAK içinden veya dışından güvenilir akademisyenlere okutuluyormuş. Refet Erim, bir defasında, önüne konan bir fizik yazısını, o günlerde Bilim Kurulu ikinci başkanlığı görevini de üstlenen Erdal İnönü'ye, ODTÜ'ye götürmüştü. İnönü, her zamanki alçakgönüllülüğüyle yazıyı itiraz etmeden incelemiş ve değerlendirmelerini aktarmış. Ancak, Refet Erim tam çıkacakken, durdurmuş ve "Ama, Refet Bey, bu işler böyle yürümez ki!.." demiş. İşler yine de yürümüş ve Bilim ve Teknik, sevilerek okunan ve her sayısı hemen tükenen bir dergi haline almış. Dergideki işleyişin yeniden ele alınışı, Genel Sekreter Mustafa Uluöz'ün ayrılıp görevi Halim Doğrusöz'e devredişine denk geliyor. Bütün yükünü Refet Erim'in üstlendiği dergiye destek olacak bir isim aranmış ve Turhan Tükel'de karar kılınmış. Zaten gazeteci olan Tükel, milli atletlerden. Hatta bir dönem Türkiye 400 metre koşu şampiyonuymuş. O sıralarda çalıştığı gazeteden ayrılmış olan Turhan Tükel, TÜBİTAK tarafından güvenilir ve bu işe uygun bir kişi olarak değerlendirilmiş ve derginin teknik yönetmenliğini üstlenmişti. Ancak, Halim Doğrusöz, dergiyi biraz daha kurumsallaştırmak istediğinden arayışlarını sürdürür. Bu

noktada büyük bir rastlantı sonucu, yine eski atletlerimizden Cüneyt Koryürek devreye girer. Koryürek, o sıralarda bir basın tanıtım şirketinin sahibidir. Şirket, derginin tüm teknik ön hazırlığını, basım ve dağıtımını kapsayan bir paket teklifle gelir ve kabul edilir. Şubat 1969'da yayınlanan kapağında Güvenpark'ta oturan, yüzleri gaz maskeli insanların fotoğrafı olan sayı, derginin bu dönemine dair Refet Erim'in hatırlarında kalanlardan.

Daha sonraları bu da yeterli bulunmamış olmalı ki, tam zamanlı olarak TÜBİTAK'ta çalışacak bir yayın yönetmeni aranmış ve Nüvit Osmay'da karar kılınmış. Nüvit Osmay, o sıralarda DKD (Düşün Konuş Dinle) adı verilen, her türden ilginç tartışmanın düzenlendiği bir derneğin yöneticisidir. Nüvit Osmay, derginin yayın yönetmenliğini üstlenmiş ve uzun bir dönem boyunca sürdürmüştür. Bu dönem, Bilim ve Teknik'in temel motiflerinin belirginleştiği, kabaca varlığını hissettiren "popüler bilim dergisi" kavramının altının doldurulmaya çalışıldığı önemli bir dönemdir. Derginin içeriğinin geleneksel tarzına kavuşması ve tirajındaki yükseliş uzun ömürlü ve kabul görmüş bir derginin işaretleri.

Halim Doğrusöz o günleri şöyle dile getiriyor: "Dergiyi iyi bir biçimde çıkaracak bir isim aranıyordu. Nihayet, Nüvit Osmay'da karar kılındı. Nüvit Bey, yayıncılık ve kültür konularında deneyimli, 'bilge' bir insandı. Yayıncılıktan büyük bir heyecan duyuyordu. Kaliteli bir derginin en önemli anahtarı işte bu heyecan. Başkanlık, derginin nasıl hazırlandığı konusundaki ayrıntılarla ilgilenmezdi. Dergi kendi iç işleyişine, belli bir düzene sahipti. O günlerden hatırladığım en önemli şey, Bilim ve Teknik'in kaliteli ve bizim için sorunsuz bir biçimde, neredeyse 'kendiliğinden' çı-

kıyor oluşu. Selçuk Alsan da, Nüvit Osmay'a ve o günlerdeki dergi kadrosuna ilişkin izlenimlerini şöyle aktarıyor: "Derginin ünlü editörü Nüvit Osmay ince, uzun, beyaz saçlı, kibar, zarif ve güler yüzlü bir centilmendi; ancak o güler yüzün arkasında derin bir ciddiyet ve iş disiplininin saklı olduğunu kısa sürede öğrenecektim. Hataları yakaladığımda bir bilim adamı ciddiyeti ve akılcılığı ile onların üstüne giderdi. Eski Bilim ve Teknik yazarları arasında Sadullah Öktem haricinde yalnız Nüvit Osmay'ı ve Ergin Korur'u tanıdım. Nüvit Bey durmadan çeviri yapar, dergiye çok büyük katkılarda bulunurdu. Sekreteri Bilge Hisarcıklılar'a (şimdi emekli oldu) bütün yazıları okutur ve yanlışları kendisi düzeltirdi. Dergi hemen hiç baskı hatası olmadan çıkardı. Yazılara sansür uygulamazdı; verdiğim hiç bir yazı geri çevirilmemiştir. Ancak Rusça'dan bazı bilimsel yazılar çevirmemize bir gazeteden belli amaçlarla eleştiri geldi. Nüvit bey onlara gerekli cevabı vermişti; hiçbir ayırım yapmadan dünyadaki bilimsel buluşları veriyorduk biz. Sansür uyguladığımızda kalitemiz düşer, tek yanlı ve uydu bir dergi haline geldik tabii ki. Derginin kaliteli bir yayın hayatı sürdürmesinde Nüvit Osmay'ın hizmetleri çok büyüktür, unutulamaz."

Nüvit Osmay, Ekim 1973 tarihli başyazısında kısa sürede edinilen bu başarının önemini ve geleceğe dair uyandırdığı ümitleri şöyle aktarıyor: "Dört yıl içinde iki İngiliz, bir Alman popüler bilim ve teknik dergisi kapanmıştır. Çünkü okuyucu ve ilan miktarları onların yaşamasına yeterli gelmemiştir. Bizim de sizlerin katkısıyla bütün amacımız Bilim ve Teknik'in bir gün kendi yağıyla kavrulmasını sağlamaktır." Bu dileğin gerçekleşmesi uzun yıllar almışsa da, derginin yayın yaşamı boyunca hep önemli adımlar atılarak ilerlenilegelmiş.

O günlerin tartışma konuları yayın ilkeleri ve hedefleri hakkında fikir edinmek için, 1970'lerde yayınlanmış birkaç başyazıdan derlenmiş şu metine göz atmak yeterli olabilir: "Bilim ve Teknik bir ansiklopedi değildir, fakat ilgili bilgileri bir araya toplayarak herkesin kitaplığında arayacağı bir konuda oldukça bilgi bulmasına çalışıyor. Bilim ve Teknik dünyaya açılan pencere olmak üzere yola çıkan popüler bir dergidir, yani herke-

se hitap eder ve onu okuyan herkesin, içindeki makaleleri severek okuması temel amacıdır. Yani o da okuyucunun dünyasında yaşamak, okuyucu gibi düşünmek, onun ilgi, bilgi zevk ve ihtiyaçlarını göz önünde tutmak zorundadır.

Bilim ve Teknik kafanızdaki her soruya cevap vermek gibi bir iddia ile çıkmamaktadır, onun amacı sizin kafanızda daha çok ve daha yeni soruların oluşmasını sağlamaktır ve biz daima yazıların-

Bilim ve Teknik'in Çocukluğu ve Büyüklüğü

Selçuk Alsan
Doç. Dr., TÜBİTAK Tıp Enformasyon Başuzmanı

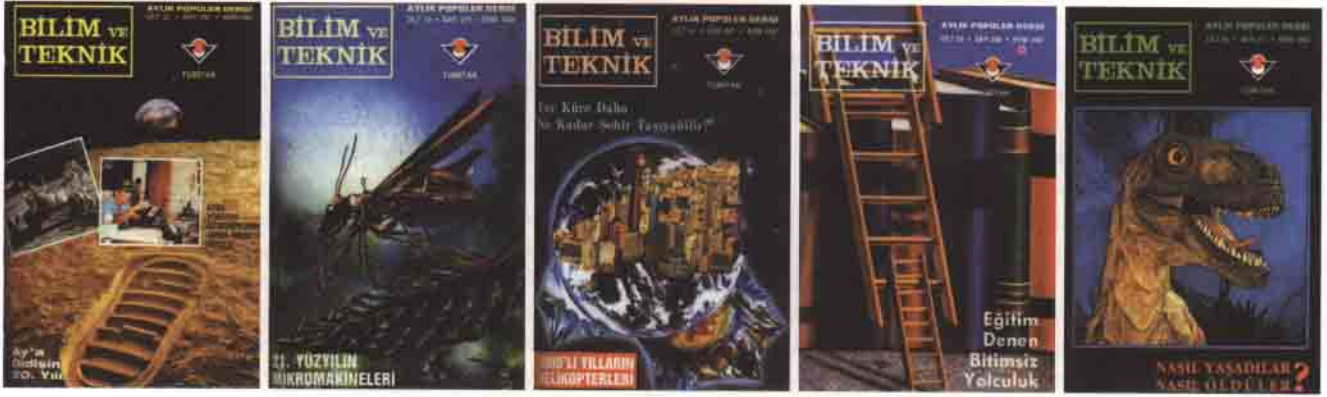
Tam 25 yıl önce güzel bir yaz günü TÜBİTAK'ın Kızılay, Bayındır Sokak'taki eski binasının kapısından içeri adımımı atıyordum. Saat 17:30'du; acele etmem gerekiyordu; çünkü saat 18.00'de mesai bitiyordu ve işe alınmak için o gün son gündü. Gazetede, TÜBİTAK Dokümantasyon Merkezinin, o zamanki adıyla TURDOK'un, İngilizce bilen bir doktor aradığını duymuştum. Bu kasvetli, dört katlı, sarı yüzlü binanın merdivenlerini heyecanla tımandım. Acaba geç kalmış mıydım? Hayır, geç kalmamıştım. TURDOK Müdürü kimya yüksek mühendisi Kismet Burian beni gülyüze karşıladı. Hemen ertesi günü bir İngilizce sınavı... tam not almış ve TURDOK'ta tıp uzmanı olarak işe başlamıştım. O zamanlar TÜBİTAK Genel Sekreteri (Başkan yerine bu sözcük kullanılıyordu) Profesör Muharrem Mirapoğlu idi. Kendisini birkaç yıl önce kaybettik. İşe alınışımı Muharrem Bey de onayladı; bunun için odasına gittiğimde Prof. Cahit Arf ile otuyordu; ne kadar aylık istediğimi sordu; ben "ayda 4500 lira" deyince biraz düşündü ve Cahit Hoca'ya sordu: "Ne dersin, verelim mi?". Cahit Hoca, yüzünde insan sevgisi ve iyilik taşıyan geniş bir gülümseme ile, "verelim gitsin" demişti.

İşe başladıktan kısa bir süre sonra önüme bir dergi bıraktılar; üzerinde Bilim ve Teknik yazan ince (36 sayfa), şirin bir dergi; o zamanlar fiyatı sanırım 250 kuruş idi. İç birbirinden ilginç ve öğretici yazılarla doluydu. İç kapakta o zaman da büyük Atatürk'ün ünlü sözü yer alıyordu: "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir". Yine iç kapakta Sahibi: TÜBİTAK adına Prof. Dr. Muharrem Mirapoğlu ve Editör: Nüvit Osmay yazmaktaydı. Nüvit Osmay, Kismet Burian'dan benim Amerika'da 5, Kanada'da 4 yıl kalarak İç Hastalıkları İhtisası yaptığımı, İngilizce, Fransızca ve Rusça bildiğimi öğrenmişti. Nüvit Os-

may'la tanıştım sonunda. Benden Bilim ve Teknik'e yazı yazmamı istedi; ben de severek kabul ettim. Böylece 25 yıldır sürmekte olan Bilim ve Teknik serüvenim başlamış oldu.

Popüler bir bilim dergisinde yazmak bir çeşit öğretmenliktir. Öğrencilerinizin sayısı onbinlerle ölçülür; siz onları göremezsiniz, onlar da sizi görmez. Çünkü sınıf yerine sayfalarda buluşursunuz. Öğrencileriniz değişik toplum tabakalarındadır: zengin, yok-sulu; başarılı olanı, olmayanı; bakkalı, hamalı, tezgâhtar (Bilim ve Teknik okurları arasında bunlara rastladım; "Abi, her ay derginizi heyecanla bekliyorum ve okuyorum; bazı şeyleri anlamasam da kafama birşeyler giriyor ve ben bununla gurur duyuyorum" diyenlere rastladım) ya da doktoru, mühendisi, hâkimi, avukatı, temel bilimci vb. Okuldan bir farkı da şudur popüler bilim yazarlığının; siz öğrencilerinize not vermezsiniz; öğrencileriniz size not verir. Yapılan anketler öğrencilerin öğretmenlere verdiği notlar olarak düşünülebilir. Bu 25 yıl boyunca yapılan dört ankette (1987, 1989, 1992, 1995) en çok beğenilen köşenin yazarı olmak da benim için ayrı bir gurur nedenidir.

Bilim ve Teknik Dergisi'ndeki yazıların neyi amaçladığını daha açık seçik ortaya koyabiliriz: Bilim kültürü vererek halkın beynini boş inançlardan, saf-satalardan korumak ve bilim adamına kendi konusu dışındaki bilimleri anlayabileceği bir dille anlatarak onu aydın ve bilge rütbesine yükseltmek. Hangi meslekten olursa olsun, kara delik, kara madde, kuasar, pulsar, süpernova, nova, galaksi, kuantum, rölative, kaos, fraktaller, virüs, DNA, gen, gen mühendisliği, büyük patlama, büyük çökme, kuarklar vb. denince yüzünüze boş boş bakan bir insana aydın diyebilir misiniz? Bilim ve Teknik Dergisi bilim ve akıl yolunda, uygar insan, aydın ve bilge yaratma yolunda dev adımlarla ilerliyor. Atamızdan kalan iki manevi mirastan birincisi bilimse ikincisi akıldır. Bu nedenledir ki Bilim ve Teknik ilk kuruluş yıllarından beri sayfalarında zekâ bilmecelerine ve satırnaç yer vermiştir. İlk birkaç yılda son sayfada Düşünme Kutusu adı altında bazı bilmeceler soruluyordu; giderek

mlzla bunu teşvik etmeye çalışıyoruz, çünkü şuna inanıyoruz ki, siz ne kadar çok soru sormaya alıştırsanız, o kadar çok şey ile ilgilenecek ve nereden olursa olsun bu soruların cevabını bulacaksınız. Zira bir şeyi uzun zaman aramayı öğrenirseniz, bir gün onu nasıl olsa bulursunuz. Bir bilgin şöyle der, birşeyi uzun zaman boş yere ararsanız, birgün onu aramadan bulursunuz. İşte istediğimiz budur.

Bilim ve Teknik her sayısında Dünyaya açılan pencereyi büyütme çalışmaktadır. Fakat sizlerden de bir ricamız var, insanın birşeye tam sahip olabilmesi için ona kendinden de birşeyler vermesi gerekir. Sizin de katkınız, onu benimsemek, dost ve arkadaşlarınıza ısrarla tavsiye etmek olmalıdır. Yardıma şimdi den teşekkürler." Derginin ilk yıllarına ilişkin, belgelenmesinde yarar olan konulardan biri de, derginin popüler bilim

dilinin yanı sıra, genel olarak Türk dilinin sadeleşmesi ve yabancı dildeki sözcüklerin doğru Türkçe karşılıklarının bulunmasına yaptığı katkılar. Aşağıdaki satırları okurken, bugün bir ilkokul öğrencisinin bile sıkça kullandığı türden sözcüklerin hangi çabalarla dilimize kazandırıldığına şaşırılmamak ve Bilim ve Teknik'in bu konudaki katkılarına sevinmemek elde değil. 1970'lerde yayımlanmış baş yazılardan derlenmiş şu satırlara bir göz atalım: "Moliere'in bir sözü vardır, 'Bizi anlamışlarsa, bu iyi konuştuğumuzun delilidir,' der. Biz dergimizde buna elimizden geldiğince dikkat ediyor ve herkesin anlayacağı bir dil uygulamaya çalışıyoruz. Bunun için de mümkün olan yerlerde bazen eski ve yeni bir arada vermekteyiz. Uçlara kaçmamaya dikkat ediyor ve ortayı muhafaza ediyoruz. Eski, fakat halen kullanılmakta olan bir kelime ile o anlamı daha anlaşılır bir şekilde ifade etmek kabil oluyorsa, o kelimeyi kullanmakta tereddüt etmiyoruz.

Amacımız dil hocalığı değil, herkesin anlayacağı bir dille okuyucularımızın büyük kısmını tatmin etmektir. Fakat herkes tarafından benimsenen yeni kelimeleri de kullanmaktan bir an bile geri kalmıyoruz. Örneğin, 'katkı' kelimesi yerleşmiş ve eskiden karşılığı olmayan bir boşluğu doldurmuştur. Onu her zaman sevecere kullanıyoruz. Fakat en seçme yazarlar tarafından bile değişik anlamlarda kullanılan "yaşantı" gibi kelimelere daha ihtiyatla yaklaşıyoruz.

Karabük'ten bir okuyucumuzdan aldığımız bir mektupta bize kullandığımız dil bakımından eleştirmeler yağdırılmıştır. Olağan, olasılık, süreç gibi kelimeleri anlamıyor ve hiçbir yerde bulamıyor. Dil konusundaki ilkelerimizi birkaç kere açıklamıştık. Memleketin tanınmış, iyi Türkçesi ile ün kazanmış yazarlarını izliyoruz ve onların kullandığı tutulan her yeni kelimeyi zamanla sindi-

bu bilimcilerin kalitesi yükseldi. Ben dergide bilim yazıları yazmaya başladığımdan (1971) kısa bir süre sonra Düşünme Kutusu'nu üstüme aldım. Bütün dünyada o kadar çok zekâ geliştirici problem yayımlanıyordu ki her sayıya 9-10 bilmece bulmam hiç de zor olmadı. Bazılarında "problem çözme hastalığı" vardır (onlardan biri de benim; bir problem üzerinde sabahlara dek düşündüğüm, günlerce uğraştığım çok olmuştur); bu gibiler nerede problem görseler, tavuk kızartması bulmuş aç gibi üstüne atırlar. Bugün matematiğin bir dalı eğlence matematiğidir (recreational mathematics); Amerika'da Journal of Recreational Mathematics yayımlanmakta, çok üst düzeyde zekâ soruları vermektedir. Eski SSCB'de 1970'te büyük Rus matematikçisi Koimogorov tarafından kurulan Kvant (= kuantum) adlı popüler matematik ve fizik dergisinin mükemmelliği de tartışılmaz; baştan sona renkli resim ve şekillerle her sayıda 100-150 problem veren bu derginin dünyada benzeri yoktur. Rusça bilmenin bir de Moskova Matematik Olimpiyatları'nı izlemeye yarar oluyor. Her yıl tekrarlanan bu yarışmalarda çok kaliteli sorular soruluyor, 25 yıldır Bilim ve Teknik dergisinin 1992 yılına kadar Düşünme Kutusu ve 1992'den beri Zeka Oyunları köşesini yazmaktayım. Üç dilden yayınları izleyerek bu köşeyi hazırlıyorum. Ülkemizde düşünme-zekâ potansiyeli mevcuttur. Düşünme Kulesi cilt I ve II kitabım iki yılda 3. baskıyı, Düşünme Kulesi (yepyeni 500 bilmece) 2. baskıyı yaptı. Dünya Zeka ve Matematik Olimpiyatları'nda fena dereceler almıyoruz (1992'de 75 ülke arasında Dünya Dördüncüsü olduk).

Bu arada satranca da değinmek istiyorum. 1970'li yıllarda Bilim ve Teknik'in satranç problemlerini Sadullah Öktem veriyordu. Sadullah'la arkadaşlık. O hiç evlenmedi. Elektrik yüksek mühendisiydi. Aşağı Ayrıncı'da Şair Nedim Şokağın'daki apartmanına gittiğimde şaşımıştım: evde yalnız bir yatak, bir masa, iki iskemle ve satranç takımı vardı. Bir trafik kazasında yok yere yitirdiğimiz bu satranç dehası, satrançtan başka hemen hiçbir şeye ilgi duymuyordu. Bana "Doktor, satrançla benim arama kimse

gimesin diye evimi boş tutuyorum" derdi. Evet, konuk bile istemiyordum; ancak satranç oynayan konuğa yer vardı evimde. Birçok turnuva da birincilikler almıştı. Satranççı inanılmaz bir hızla oynardı. "Hoca" denen biriyle hamlesi 10 saniyeden satranç oynadıklarında gülmekten kınırdı; Temel Reis'le Kabasakal gibiydiler; durmadan birbirlerini kızdırırlardı. Hem oynarlardı, hem birbirlerinin moralini bozacak sözler söylerlerdi. Sadullah hemen daima kazanırdı. Benim Rusça bildiğimi bildiğinden oynarken Şah'tı diyecek yerde şaka yolu "Şahovski Doktor" derdi. Ona Rusçadan bazı satranç problemleri tercüme ederdim. Ölüm nasıl da bu büyük beyni aramızdan çekip aldı. "Ölüm, adın kalles olsun" Bilim ve Teknik Dergisi'nde ben de satranç sayfaları yazdım. Çok ilgi gören bir satranç problemi yarışması düzenledim; kazananlara ödülleri verildi. Bilim ve Teknik'de bir hayli uzun süre Satrançta Ustalık Dersleri adı altında Sovyet satranç şampiyonlarından alınmış dersler verdim.

Bilim ve Teknik 30 yıldaki en büyük atılımını Ocak 1994'te gerçekleştirdi. Derginin boyu büyüdü, sayfa sayıları arttı ve baskı Avrupa dergilerini aşan bir mükemmelliğe erişti. Prof. Tosun Terzioğlu başkanlığında Zafer Karaca'nın editörlüğü ve seçkin bir kadro ile dergi inanılmaz bir gelişme gösterdi. Seçilen konuların ilginçliği, yanlışsız baskı, resimlerin canlı renklerle çok net çıkışı, Üniversite'den ve dışından konu uzmanlarının yorumlarına yer verilmesi, tavla, bñç, satranç, zeka oyunları köşeleri, elektronik, bilgisayar, biyoloji, astronomi, yeni buluşlar, okuyucu soruları, okuyucu mektupları, forum vb. sayfaları, Bilim ve Teknik'i gerçekten de Avrupa standartlarının bile üstünde bir dergi konumuna getirdi. Bugün 25 kişiyi bulan bir kadronun geceli gündüzlü çalışmaları ve binbir özveriyle bu mükemmelliğe erişen Bilim ve Teknik, gerçekten, TÜBİTAK'ın, Türk biliminin, Türk zekâsının ve Türk okurunun yüzünü akdirdi. Kendilerine sürekli başarılar ve yeni hamleleri diliyorum. O'nun o tatlı sesini duyar gibiyim; 10. yıl nutkunu söyler gibi söylüyor; "Benim manevi mirasım bilim ve akıldır".

re sindire kullanıyoruz. Olağan, olasılık gibi kelimeleri Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde bulmak kabildir. Süreç kelimesi okuyucumuza biraz yabancı gelmektedir, fakat acaba onun yerine eski karşılığı olan "vetire" yi kullansak hoşuna gider veya daha iyi anlar mıydı?"

Bilim dili olarak Türkçe'nin gelişimini desteklemek ve genel olarak duru ve anlaşılır bir Türkçe'nin yaygınlaşmasına katkıda bulunmak bugün de Bilim ve Teknik Dergisi'nin hedefleri arasında. Özellikle Türkçe'nin yazım konusunda hep tartışmaya yol açan yanlarından, ayrık mı bileşik mi kullanılması gerektiği hep şüpheye yol açan kimi sözcükler yüzünden, yazarlar yazım kılavuzlarını hep ellerinin altında bulunduruyorlar.

Gelen Nokta

Derginin bugününün bu yazının kapsamında anlatılması kolay değil. Dergi kadrosunun nasıl çalıştığı ve teknik hazırlıklar "Bilim ve Teknik Nasıl Yayınlanıyor" vb. başlıklı ayrı bir yazının kapsamını oluşturacak nitelikte. Ya da "Görünen köy kılavuz istemez" atasözüne sığınarak okuyucunun zaten elinde tuttuğu dergiyi okuyarak Bilim ve Teknik'in bugünü hakkında birinci elden bilgi aldığı öne sürülebilir. Gerçekten de son yıllarda geçirdiği "gözle görülür elle tutulur" teknik değişiklikler ve 30 yıldır izlenen popüler bilim yayıncılığı ilkeleriyle Bilim ve Teknik kılavuz gerektirmiyor. Derginin ilk kez bugünkü boyutları ve iç tasarımıyla piyasaya sürüldüğü Ocak 1994 sayısının

başyazısında Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Zafer Karaca sözlerine şu paragrafla başlıyor: "Yirmiyedi yıl, hem Bilim ve Teknik Dergisi'nin, hem de okuyucularının yeni yılı... Yeni yıllarda öncelikle eskiler anılır. Yirmialtı yıl önce Bilim ve Teknik Dergisi'nin yayınına nasıl başlandığı ve bu çabanın yıllarca nasıl sürdürüldüğü de sayfalar dolusu anlatılabilir. Ancak, dergimizin ulaştığı düzeyin anlatıldığı hiçbir sayfa elinizdeki dergi kadar gerçek ve satırlarını okuduğunuz sayfalar kadar açıklayıcı değildir."

Bilim ve Teknik'in Ocak 1994'te başladığı, biçim ve içerik bakımından yenilenmiş yayıncılık anlayışı meyvelerini vermeye sürdürüyor. Okurlarının karşısına yepyeni, pırl pırl bir yüz ve dopdolu bir içerikle çıkan Bilim ve Teknik, yan ürünler de vermeye başladı. Çocuk dergisi eki, madalyonun görünen yüzü. Diğer yüzde yer alan, basın kuruluşlarına ulaştırılan bilim haberleri, danışmanlığı üstlenilen belgeseller, çeşitli radyolara hazırlanan veya konuk olarak katılan programlar, bu yıl ikincisi düzenlenen fotoğraf yarışması bu yan ürünlerin arasında sayılabilir.

Selçuk Alsan, derginin 30 yılı ve çağdaş popüler bilim yayıncılığı hakkındaki görüşlerini şöyle dile getiriyor: "Bilim ve Teknik ben yazmaya başladığımda (1971 yılı) 5 yaşındaydım; bugün 30 yaşında. Yıllar boyu üç dil üzerinden her bilim dalından topladığım bilgileri dergime vermek benim için hayatın bir parçası oldu. Popüler bilim dergilerinin bir amacının da meslekler arasındaki duvarları yıkmak olduğunu söyleyebilirim.

Popüler bilim yazıları, bilim diliyle yazılsa, en okumuşların bile anlayamayacağı konuları size tanıtıyor; bilimler arasındaki duvarları yıkıyor. İnanmazsanız Feynman'ın Kuantum Fizik Dersleri kitabını okumayı deneyin. Fizik diliyle yazıldığından anlayamazsınız.

Başka hayatları ve başka meslekleri tanımamak, insanları anlamamak, hayatı derinliğine tanımamak demektir. Başka insanları, başka ülkeleri, başka bilimleri ve başka düşünceleri tanımak hoşgörüyü getirir. İnsanlar bilemedikleri şeylerden korkarlar; korkan insan zalim ve saldırgan olur. Bu usavurmaya devam ettirsek bilgiyi arttırmak korkuyu, zulmü ve saldırganlığı önler; barışa ve hoşgörüyü giden yolları çiçeklerle bezeler. Bir suyu durmadan ısıtırsanız sonunda su kaynar ve buhar haline dönüşür. Niceliksel birikimler (sıcaklık artışı), bir nitelik değişikliği doğurmuştur (sıvının buhar hâline geçişi). Benzer olarak bir insan diğer hayatları ve bilimleri öğrendikçe bilgi derecesi artar ve nihayet öyle bir an gelir ki o insan "bilge" haline dönüşür; bilge olmak için bilgi gerekir, ama yeterli değildir; bilge, bilginin üzerine sonsuz bir iyilik, ahlak, olgunluk, anlayış, barış ve hoşgörüyü eklemiş kimsedir."

Bilimsel düşünüşün, temel bilimsel bilgi dağarcığının ve son bilimsel gelişmelere dair haberlerin toplumun tüm kesimlerine ulaştırıldığı daha nice 30. yıllara Bilim ve Teknik Dergisi'yle girmek dileğimizle...

Özgür Kurtuluş

Konu Danışmanı: Refet Erim
TÜBA Başkan Yardımcısı

